

مقاله پژوهشی
اصیل
**Original
Article**

مختصات مدیریت جهادی بر اساس کتاب حماسه حسینی استاد شهید مرتضی مطهری: تبیین سیره امام حسین (ع)

بهنام عبدی،^۱ مجید ملکی^۲

چکیده

هدف: نیل به اهداف جامعه اسلامی و تحقق تمدن اسلامی، نیازمند نگاه مدیریتی متفاوت و مبتنی بر آموزه‌های دین مبین اسلام است که جز با تلاش خستگی‌ناپذیر و اتکا به توانمندی‌های داخلی محقق نخواهد شد. در این راستا، حرکت مستمر نظام حکمرانی و مدیریتی کشور به سمت مدیریت جهادی، بسیار مهم و قابل توجه است؛ زیرا برابر فرمایش امیر مؤمنان، امام علی (ع)، اصلاح زمامداران مقدمه اصلاح جامعه است. بنابراین، مفهوم‌پردازی و تبیین مختصات مدیریت جهادی، ضروری به نظر می‌رسد. هدف پژوهش حاضر، تبیین مختصات مدیریت جهادی بر اساس کتاب حماسه حسینی استاد شهید مرتضی مطهری، به منظور تبیین سیره امام حسین (ع) بود. **روش:** رویکرد پژوهش، استقرایی و نحوه انجام آن، کیفی بود و بر اساس راهبرد نظریه داده‌بنیاد، مضامین و مقوله‌ها و مفاهیم مرتبط با مدیریت جهادی استخراج شدند. **یافته‌ها:** بر اساس سیره امام حسین (ع)، نهادینه‌سازی مدیریت جهادی در نظام حکمرانی و مدیریتی کشور، نیازمند توجه به الزامات ذیل است: حفظ، اصلاح و تقویت جامعه اسلامی؛ اشاعه امر به معروف و نهی از منکر؛ پرهیز از دنیاپرستی در قالب پناه بردن به خدا از حرص و بی‌تابی و پرهیز از طمع به منصب، پول و لذت؛ اخلاص؛ تمسک به سیاست علوی و منطق انقلابی؛ عدالت‌گستری؛ ظلم‌ستیزی؛ جهل‌ستیزی؛ صبر در مسیر حق و قیام مقدس و جاویدان علیه باطل. **نتیجه‌گیری:** مدیریت جهادی در مکتب امام حسین (ع) با تهذیب نفس؛ تبعیت محض از منطق حق‌پرستی و اصلاح؛ اطاعت‌پذیری؛ جامع‌نگری و رویکرد سیستمی؛ مدیریت کارآمد منابع؛ مدیریت راهبردی سرمایه‌های انسانی؛ تکلیف‌مداری و مسئولیت‌پذیری مشخص می‌شود.

واژگان کلیدی: مدیریت جهادی، سیره امام حسین (ع)، اخلاص، عدالت‌گستری.

۱. استادیار سیاست‌گذاری علم و فناوری، گروه مدیریت، دانشکده فرماندهی و مدیریت، دانشگاه افسری امام علی (ع)، تهران، ایران. (نویسنده مسئول). نشانی: تهران؛ خیابان امام خمینی، دانشگاه افسری امام علی، دانشکده فرماندهی و

مدیریت، گروه مدیریت. تلفن: ۰۹۱۲۲۲۰۳۶۵۸، نمابر: ۰۲۱۶۶۴۶۷۴۴، abdi@iamu.ac.ir

۲. استادیار مدیریت منابع انسانی، گروه مدیریت، دانشکده فرماندهی و مدیریت، دانشگاه افسری امام علی (ع). تلفن:

Maleki@iamu.ac.ir، ۰۹۳۰۴۷۴۰۲۸۲

الف) مقدمه

زندگی در جامعه سازمانی قرن بیست و یکم، مواجهه با مدیریت و مباحث مختلف مربوط به آن را اجتناب ناپذیر ساخته است. موفقیت سازمان در تحقق اهداف خود، در گرو عملکرد مدیران است؛ مدیرانی که قلب تپنده سازمانها می باشند و فلسفه وجودی آنان، مواجهه منطقی و عقلایی با مسائل و چالشهای سازمان تحت امر و اتخاذ تصمیمات مناسب به منظور انتخاب و اجرای بهترین راه حل است (عبدی، ۱۳۹۹: ۳؛ واحدی و اسدی، ۲۰۱۳: ۲۹۷۵). در این راستا، نحوه انجام اقدامات و فعالیتهای مختلف، فرهنگ سازمانی، جو سازمانی سازنده/مخرب و سطح بهره‌وری کارکنان، موهون سبک مدیریتی منتخب مدیران است (میرونسکو، ۲۰۱۳: ۲۴۸؛ باکاتا و ریزسکو، ۲۰۱۶: ۱۵۹). با توجه به تأثیر متقابل مدیریت و فرهنگ، اتخاذ یک الگوی مدیریتی خاص و اکتفا به تجربیات دیگران به صورت تقلیدی، کارآمد نخواهد بود و نیازمند توجه به فرهنگ حاکم، سطح توسعه‌یافتگی، پروفایل علم و فناوری، بلوغ سازمانی و سایر موارد مشابه در جامعه/سازمان هدف هستیم. (تنهایی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۸)

بدیهی است که علوم انسانی و به طور خاص مدیریت، کارکردی اجتماعی دارند و در دل باورها، ارزشها و هنجارهای نظام حکمرانی قرار می‌گیرند. به عبارت دیگر؛ بررسی مفهوم مدیریت، بدون توجه جدی به مقوله فرهنگ، کاری عبث خواهد بود؛ زیرا مدیریت و ارزشهای حاکم بر جامعه/سازمان از درهم‌تنیدگی جدی و اساسی برخوردارند (علی‌شیری و همکاران، ۱۳۹۵: ۹۱)؛ بنابراین، روابط متقابل سبکهای مدیریتی و فرهنگ در نظام حکمرانی و مدیریت هر جامعه/سازمان، باید مورد توجه قرار گیرد (تولایی و شکوهیار، ۱۳۹۳: ۱۶). بر این اساس و با توجه به اصل وابستگی به مسیر^۳ الگوها و سبکهای مدیریت در کشورهای مختلف باید متناسب با شرایط اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی آن کشور طراحی و تدوین شود، چنانکه کشورهای مسلمان نیز بر اساس آموزه‌های اصیل و ناب اسلامی، به دنبال الگوی متناسب خود بر اساس موازین اسلامی‌اند. (تنهایی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۸)

1. Mironescu

2. Bucata & Rizescu

۳. برابر این اصل، فراگردهای وابسته به مسیر حرکت گذشته، پدیده‌هایی‌اند که نتایج و دستاوردهای آنها، فقط به منزله جزئی از یک فراگرد تاریخی قابل درک‌اند؛ دستاوردها و نتایجی که ضرورتاً بهینه نیستند. هر ملتی، تاریخچه خاص خود را دارد و نهادها و ساختارهای خاص هر ملت، به سیستم ملی خود، یک شخصیت متمایز می‌دهد. بنابراین، قوانین علمی، فراگیر و عمومی نیستند و میزان گسترش دامنه مصادیق آنها، کاملاً به زمینه و مرادده نهادها و بازیگران بستگی دارد؛ لذا هر جامعه/سازمان باید با توجه به شرایط خاص خود به دنبال الگوی بومی و متناسب مدیریت باشد.

«مدیریت جهادی» یکی از مفاهیم مرتبط با مدیریت و الگوی اسلامی آن است که به ویژه در سالهای دفاع مقدس و بعد از آن، مورد توجه جدی قرار گرفته است. مدیریت جهادی با تکیه بر ارزشها و اعتقادات معنوی دین مبین اسلام، به دنبال بهره‌گیری از توانمندی سرمایه انسانی و سایر منابع در راستای آرمانهای مقدس و اهداف متعالی است و با مقتضیات اجتماعی و فرهنگی کشور متناسب است. (افتخاری و همکاران، ۱۳۹۷: ۵۳)

در زمینه مدیریت جهادی، ابعاد و شاخصهای آن در قرآن، نهج البلاغه، بیانات مقام معظم رهبری و غیره، پژوهشهای مختلفی صورت گرفته است. چالش اصلی قابل توجه در رابطه با مفهوم مدیریت جهادی این است که پژوهشهای به عمل آمده در این رابطه نتوانسته‌اند با نگاهی جامع و نظام‌مند، همه موارد قابل توجه در منابع مختلف را به منظور ارائه مدل مدیریت جهادی بررسی کنند. بیشتر مطالعات انجام شده، محدود به منابعی مشخص بوده و سایر منابع غنی اسلامی کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند. مطالعه و تحقیق درباره سیره اهل بیت، نیازمند شناخت رویکردها و رهیافت‌های گوناگون به سیره اهل بیت (ع) است؛ چرا که با شناخت این رویکردها به سیره اهل بیت (ع) می‌توان آرای مرتبط را رصد و مقایسه کرد تا امکان رویارویی منطقی با چالشهای پیش رو فراهم شود (مردانی، ۱۴۰۱). متأسفانه وضعیت مطالعاتی سیره پژوهی مطلوب نیست و با توجه به اینکه ظرفیت علم شدن را دارد، اما هنوز به این صورت به رسمیت شناخته نشده است. برای نمونه، یکی از حماسه‌های ماندگار و بسیار قابل توجه در این رابطه، واقعه عاشورا و حماسه حسینی است که در بررسی به عمل آمده در منابع در دسترس، به نظر می‌رسد تاکنون با این رویکرد مورد توجه قرار نگرفته است. ابا عبد الله، از جمله نمادهای اصلی تربیت و اقدام است که پیروی واقعی از سیره آن حضرت، موفقیت جامعه را تضمین می‌کند؛ تا جایی که پیامبر (ص)، امام حسین (ع) را به «چراغ هدایت و کشتی نجات» تعبیر فرموده‌اند.

ما در زیارت امام حسین (ع) شهادت می‌دهیم که «در راه خدا آن طوری که شایسته است، جهاد کردی» (القمی، ۱۳۷۷: ۲۳۱). بر این اساس، مفهوم‌پردازی مدیریت جهادی نیازمند بررسی شایسته قیام امام حسین (ع) و تحلیل سیره ایشان است. از طرف دیگر، مطالعات انجام شده تاکنون نتوانسته‌اند منجر به ارائه مدلی عملیاتی و کاربردی شوند که گره از کار کشور بگشایند. امروز با وجود تأکیدات مکرر مقام معظم رهبری، با چالشهای اساسی در حوزه‌های مختلف حکمرانی و مدیریتی مواجه‌ایم و تنها راه مقابله با چالشهای موجود، مدیریت جهادی است: «باید مدیریت جهادی را بر دیوان‌سالاری‌های فرسوده ترجیح بدهیم؛ این یکی از

۱۴۰. مختصات مدیریت جهادی بر اساس کتاب حماسه حسینی ...

اولویتهای ما است؛ اصرار بر مدیریت جهادی. مسئولین کشور در قوه مجریه، در قوه قضائیه، در بخشهای مختلف، مدیریت جهادی را دنبال میکنند». (بیانات در دیدار مردم آذربایجان شرقی، ۱۳۹۶/۱۱/۲۹)

با توجه به خلأ پژوهشی موجود از یک طرف و اهمیت شایان توجه مدیریت جهادی در نظام حکمرانی و مدیریتی کشور، پژوهش حاضر به دنبال تبیین مختصات مدیریت جهادی مبتنی بر سیره امام حسین(ع) است تا به عنوان مبنایی اساسی برای تصمیم گیری، سیاستگذاری و عمل مدیران در سازمانها قرار گیرد. همانطور که مبرهن است، استناد به سیره امام حسین(ع) در تبیین مختصات مدیریت جهادی از یک طرف و نگاه توأمان نظری و عملی به منظور ارائه مدل عملیاتی مدیریت جهادی، دستاورد نوآورانه مطالعه است.

۱. تعریف مدیریت جهادی

مدیریت جهادی از دو مؤلفه اصلی مدیریت و جهاد تشکیل شده است؛ لذا آشنایی با این دو واژه برای ارائه تعریف مدیریت جهادی ضروری است.

یک) مدیریت

مدیریت را می توان به عنوان فعالیت با/به وسیله افراد در قالب فرایند نظام مند دستیابی به اهداف سازمانی از طریق برنامه ریزی، سازماندهی، هدایت و کنترل فعالیتها برای دستیابی به هدف مشترک تعریف کرد. در این میان، کارآمدی و اثربخشی فعالیتها و اقدامات بسیار مورد توجه قرار گرفته است. (کاهلر و گراندی، ۲۰۱۹: ۱۰-۹)

جایگاههای مدیریتی، امانتی از جانب خداوند به دست اشخاص اند؛ زیرا حکومت از آن خداست و آن را به هر کس که بخواهد عطا می کند (آل عمران: ۲۶)؛ نه اینکه خود را مالک حکومت بداند و بر آن اساس، تصمیم گیری و عمل کند. به عبارت دیگر؛ جایگاه مدیریتی، امانتی است بر عهده متصدیان و منصوبان و توجه جدی به مسئولیتهای واگذاری حاصل از آن، به شدت مورد تأکید امیر مؤمنان، امام علی(ع) قرار دارد. از نظر امام، جایگاههای در اختیار، مانند فرماندهی و مدیریت، امانتی بر گردن دارنده آن است که باید مراقبت شود: «همانا پُست فرمانداری برای تو وسیله آب و نان بوده، بلکه امانتی در گردن تو است» (نهج البلاغه: نامه ۵؛ افجه ای و همکاران، ۱۳۹۹: ۳). لذا امام به شدت بر مراقبت از امانت تأکید

دارند: «نسبت به آنچه در اختیار داری، از خدا بترس و در حقوق الهی که بر تو واجب است، اندیشه کن» (نهج البلاغه، نامه ۲۹). بر این اساس، رضائیان، مدیریت را فرایند به کارگیری مؤثر و کارآمد منابع مادی و انسانی در برنامه‌ریزی، سازماندهی و بسیج منابع و امکانات، هدایت و کنترل تعریف کرده است که برای دستیابی به اهداف سازمانی و بر اساس نظام ارزشی مورد قبول صورت می‌گیرد. (تولایی و شکوهیار، ۱۳۹۳: ۲۰)

دو) جهاد

«جهاد» مصدر باب مفاعله و به معنی بسیار تلاش کردن است. در تعریف جهاد، به «جُهد و جَهد» به معنی مشقّت، زحمت، توان و طاقت اشاره شده است. به عبارت دیگر؛ جهاد به معنای تلاش و کوشش در راه آرمانها و ارزشهای برتر به کار رفته است. (عبدی و توکلی، ۱۳۹۵: ۱۹۳)

همانند کاربرد عام جهاد، مهم‌ترین مفهوم اصطلاحی واژه جهاد در ادبیات دین مبین اسلام، نوع خاصی از تلاش است که در قالب مبارزه در راه خدا با جان و مال و آبروی خود صورت می‌گیرد. در متون دینی، تعبیر «جهاد اکبر» به معنای مجاهدت و تلاش در برابر شیطان و هوای نفس به کار رفته است. در احادیث مختلف، برخی امور دیگر مانند سخن گفتن به عدالت در برابر حاکم ظالم یا امر به معروف و نهی از منکر نیز به عنوان جهاد یاد شده‌اند.

سه) مدیریت جهادی

با توجه به تعاریفی که به صورت خاص از دو واژه جهاد و مدیریت ارائه شد، می‌توان گفت که «مدیریت جهادی»، سبکی برخاسته از تفکر اسلامی و متناسب با شرایط کشور است که خدمت با نیت الهی، استقامت در کار و خستگی‌ناپذیری را شامل می‌شود و تلاش مستمر و مبارزه جدی در تمامی عرصه‌ها را در بر می‌گیرد. مدیر جهادی، مدیری شجاع و مسئولیت‌پذیر است که با اخلاص و فروتنی به دنبال اهداف متعالی جامعه اسلامی و خدمت به مردم است (تولایی و شکوهیار، ۱۳۹۳: ۲۰). به عبارت دیگر؛ مدیریت جهادی، تلاش بی‌وقفه و مبارزه در تمامی عرصه‌های جامعه در جهت تقرّب الی الله، ایثار و تلاش مضاعف و برادرانه است. رهبر معظم انقلاب اسلامی نیز مدیریت جهادی را معادل کار، تلاش، با خدا حساب کردن، به علم تکیه کردن و به درایت و تدبیر تکیه کردن برشمرده‌اند. (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۲/۱۰/۲۳)

۲. پیشینه تحقیق

علی شیری و همکاران (۱۳۹۵) به دنبال شناسایی اصول حاکم بر مدیریت جهادی با تحلیلی کیفی از تجربه مدیریت جهادی در کشور بوده‌اند و با نگاهی گسترده‌تر به مفهوم مدیریت جهادی و پیگیری آن در عرصه‌های مختلف اقتصادی، صنعتی، نظامی و غیره، تلاش کرده‌اند تا با بهره‌گیری از تجربه‌های فعالان این حوزه‌ها، اصول کلی حاکم بر مدیریت جهادی تبیین شود. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که آرمان‌گرایی واقع‌گرایانه در مدیریت جهادی شامل مضامین اصلی مدیریت دانش، نگاه غیر ماشینی یا انسانی به نظام‌سازی، رهبری و نه اداره، نوآوری، عدم تقلید، نگاه سیستمی، آرمان‌خواهی و چشم‌انداز وسیع و عمیق است.

رنجبر کبوترخانی و همکاران (۱۴۰۰) با هدف مرور نظام‌مند مطالعات مدیریت جهادی، نشان داده‌اند پنج مقوله اصلی پرتکرار در مقوله‌های مدیریت جهادی عبارتند از: تلاش مجاهدانه، اعتقاد به غیب، مبارزه با دشمن، توانمندسازی و همکاری و همدلی.

یافته‌های ترابی و همکاران (۱۴۰۰) در بررسی سیره نظری و عملی شهید بهشتی، نشان می‌دهند مدیریت جهادی در سیره شهید بهشتی، شامل خدامحوری، عادل، منطقی، شبکه‌ساز و کادرساز، جامع‌نگر، مجاهد، خدوم، صادق و تکلیف‌گراست.

موحد، در «تبیین ویژگی‌های مدیریت جهادی»، سه بعد ساختاری، رفتاری و زمینه‌ای برای مدیریت جهادی ارائه کرده است. در بُعد ساختاری به مواردی همچون: مدیریت برای خدا، انعطاف‌پذیری ساختار و تشکیلات اشاره شده است. بُعد رفتاری شامل مواردی همچون: خودباوری، مدیریت داوطلبانه، تحول آفرین و پویا، خستگی‌ناپذیری، سختکوشی و پرکاری است و بُعد زمینه‌ای شامل مواردی همچون: مدیریت قناعتی با اهمیت دادن به بیت‌المال و نهادینه کردن اخلاق و ارزشهای دینی در محیط کار است. (علی شیری و همکاران، ۱۳۹۵: ۹۲)

میلاد شماعتی کوپائی، در پایان‌نامه خود با عنوان «شناسایی و تبیین ابعاد مدیریت جهادی با استفاده از نظریه‌سازی داده‌بنیاد» بیان می‌کند که در رابطه با مفهوم مدیریت جهادی، ابعاد فردی و سازمانی قابل توجه‌اند. در بعد فردی؛ ارزش، نگرش و رفتار و در بعد سازمانی؛ فرهنگ، ساختار و فرایند قابل توجه‌اند. (تنهایی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۹)

تولایی و شکوهیار (۱۳۹۳: ۳۳) در «ارزیابی مؤلفه‌های مدیریت جهادی بر عملکرد سازمانی با رویکرد کارت امتیازی متوازن»، به شناسایی و اولویت‌بندی مؤلفه‌های مدیریت جهادی پرداخته و نتیجه می‌گیرند که در رابطه با مدیریت جهادی، خدمت بی‌منت به مردم، همدلی

بهنام عبدی و مجید ملکی ♦ ۱۴۳

و مشارکت، اهمیت دادن به بیت‌المال، پرهیز از فساد مالی، قناعت، توجه به محرومین و مستضعفین، از خودگذشتگی و تکلیف‌مداری، قابل توجه و در بهبود عملکرد سازمانها تأثیرگذارند.

یافته‌های پژوهش عبدی و توکلی (۱۳۹۵: ۱۹۷) با عنوان «مفهوم‌پردازی مدیریت جهادی در پرتو آموزه‌های نهج‌البلاغه» نشان می‌دهند که مواردی همچون قرب الهی، آینده‌نگری و دوراندیشی، واقع‌گرایی، عقلانیت و خردورزی، اشاعه وحدت، مدیریت راهبردی سرمایه انسانی و در نظر گرفتن مدیریت به عنوان «آزمایش»، از مهم‌ترین موارد قابل توجه در رابطه با مدیریت جهادی‌اند.

ترک‌زاده و همکاران (۱۳۹۶: ۲۰) در «تدوین الگوی مدیریت جهادی مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری» نتیجه گرفته‌اند که مدیریت جهادی دارای سه بعد ارزشی-نگرشی، رفتاری-عملکردی و ویژگی‌های مدیریتی است. بُعد رفتاری-عملکردی شامل توکل، تواضع و فروتنی و ساده‌زیستی؛ بعد ارزشی-نگرشی شامل واقع‌گرایی، عدالت‌محوری، دین‌محوری و توجه به آرمانهای انقلاب اسلامی؛ و بُعد ویژگی‌های مدیریتی شامل حرکت مبتنی بر علم و درایت، صبر و استقامت، استفاده از نیروهای متعهد و متخصص و توانمندسازی کارکنان است.

همان‌طور که ملاحظه شد، مدیریت در حالت کلی به فرایند نظام‌مند برنامه‌ریزی، سازماندهی، هدایت و کنترل فعالیتها برای دستیابی به هدف مشترک تعریف می‌شود. از طرف دیگر، جهاد به معنی کوشش وسیعی است که تلاش اعتقادی، خودآگاهانه، همه‌جانبه، همگانی و همیشگی را در بر می‌گیرد و مدیریت جهادی یعنی کار، تلاش، با خدا حساب کردن، به علم تکیه کردن، به درایت و تدبیر تکیه کردن. پژوهشگران مختلف سعی در تعریف و تبیین مختصات مدیریت جهادی با استفاده از روشها و منابع مختلف کرده و ابعاد و مؤلفه‌های آن را ارائه کرده‌اند. با توجه به خلأهای موجود، پژوهش حاضر به تبیین مختصات مدیریت جهادی مبتنی بر سیره امام حسین (ع) می‌پردازد.

ب) روش‌شناسی پژوهش

این مطالعه از حیث هدف، اکتشافی و در صدد ایجاد دانش و درک بهتر از پدیده مورد بررسی؛ یعنی مدیریت جهادی بر اساس سیره امام حسین (ع) است. بر این اساس، اجرای

پژوهش به منظور پاسخ به این سؤال صورت می‌پذیرد که مختصات مدیریت جهادی مبتنی بر سیره امام حسین (ع) کدام است؟

رویکرد این پژوهش، استقرایی و نحوه انجام آن، کیفی است و ماهیت بین رشته‌ای دارد. پژوهش‌های کیفی برای کمک به پژوهشگر، به منظور درک افراد انسانی و زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی که انسانها در آن زندگی می‌کنند، شکل گرفته‌اند (دانایی فرد و همکاران، ۱۳۸۶: ۵۶). با توجه به ماهیت پژوهش، از راهبرد نظریه داده‌بنیاد (رویش نظریه‌ها)^۱ استفاده شده است که هدف عمده آن، تبیین یک پدیده از طریق مشخص کردن عناصر کلیدی آن پدیده است. در نظریه داده‌بنیاد با استفاده از یک دسته داده‌ها، نظریه‌ای تکوین می‌یابد؛ به طوری که این نظریه در سطحی وسیع، یک فرایند، عمل یا تعامل را تبیین می‌کند (اشتراوس و کوربین، ۱۹۹۸: ۱۱۳). با توجه به اعتبار معرفتی و علمی شهید مطهری و آثار آن شهید بزرگوار، نسخه ۳ جلدی کتاب حماسه حسینی (مطهری، ۱۳۷۲) به عنوان منبع داده‌های پژوهش حاضر استفاده شده است.

ج) تحلیل و یافته‌های پژوهش

بر اساس روش پژوهش، تحلیل داده‌ها در قالب کدگذاری و در رابطه با مختصات مدیریت جهادی مبتنی بر سیره امام حسین (ع) و در قالب گامهای ذیل صورت گرفت.

گام اول: کدگذاری باز

کدگذاری باز، اشاره به بخشی از تحلیل دارد که با عنوان گذاری و مقوله‌بندی پدیده سروکار دارد. محصول عنوان‌گذاری و مقوله‌بندی، «مفاهیم» است که رکن اصلی در نظریه‌پردازی داده‌بنیاد تلقی می‌شود. در مرحله بعد، خود مفاهیم بر اساس شباهتهایشان طبقه‌بندی می‌شوند که به این کار، مقوله‌پردازی گفته می‌شود. مضامین، از کنار هم قرار گرفتن مقولات مرتبط ایجاد می‌شوند. با توجه به محدودیتهای موجود در رابطه با حجم مقاله، از ارائه موارد تکراری و تعاریف تفصیلی مقولات ذکر شده، خودداری شده است و نحوه کدگذاری به عنوان نمونه در قالب جدول ۱ و نتایج فراگرد کدگذاری باز در این تحقیق، در قالب مقوله‌های استخراج شده از مفاهیم در جدول ۲ ذکر شده‌اند.

جدول ۱: نحوه کدگذاری به عنوان نمونه

1. Grounded Theory
2. Strauss & Corbin

بهنام عبدی و مجید ملکی ♦ ۱۴۵

کد اختصاصی	شماره صفحه	گزاره
حفظ دین و ایمان و عقیده	۱۸	منطق امام بر حفظ دین و ایمان و عقیده
منفعت پرستی و مادی گرایی	۱۹	علت مبارزه شدید امویان که در رأس آنها ابوسفیان بود، با اسلام و قرآن: دو علت داشت؛ یکی، رقابت نژادی و دوم، تباین قوانین اسلامی با نظام زندگی اجتماعی رؤسای قریش.
دقت در انتصابات	۲۱	نباید آنها (منافقین) را در کارهای حساس دخالت داد.
عدالت خواهی؛ نصیحت و خیر خواهی	۲۳	علی (ع) همانطور که با سایر خلفا رفتار می کرد، با عثمان رفتار می کرد. از نصیحت و خیر خواهی عموم دریغ نمی کرد.
پرهیز و مبارزه با امتیاز نژادی و نظام طبقاتی	۲۴	معاویه و اموی ها برای محو دو اصل از اصول اسلام کوشش بسیار کردند: یکی، امتیاز نژادی که عرب را بر عجم [ترجیح دادند] و دیگر، ایجاد فاصله طبقاتی.
پرهیز از دین ابزاری	۲۴	امان از وقتی که دین ابزار سیاست واقع شود.
داشتن بصیرت؛ پرهیز از بدعت گذاری	۲۶	عنصر فکر اموی داخل عناصر فکر اسلامی شد. مثل موضوع رعایت شئون در مصرف زکات و خمس و در استطاعت حج و در نفقه زوجه و امثال اینها.
قیام مقدس برای توحید، عدل و آزادی	۳۱	یکی از افتخارات نهضت حسینی همین است که عقلای قوم! آن را تصویب نمی کردند، ولی از آن جهت که فوق نظر عقلا بود نه دون نظر آنها.
کسب رضای خدا از طریق قیام لله و بالقسط	۳۲	رضای خدا در فداکاری در راه دین، در راه سعادت بشر، در راه قیام بالقسط است که هدف پیغمبران است.
شهادت طلبی	۳۴	هیچ کس به اندازه شهدای راه حق بر بشریت حق ندارد.
عدل و آزادی	۳۴	عدل و آزادی برای محیط اجتماعی بشر و برای روح بشر به منزله هوا است برای تنفس ریه، بدون آن ادامه حیات ممکن نیست.
شهادت طلبی	۳۴	شهدا شمع محفل بشریتند، سوختند و محفل بشریت را روشن کردند.
پرهیز از ترس، عدم سازش با ستمگران و فاسدان	۳۶	حسین (ع) دین و آخرت خودش را به دنیای یزید بفروشد و کاری به کار مسلمین نداشته باشد، هر چه می شود بشود و با یزید سازش کند و از ترس بیعت کند برای حفظ جان خود؟!
پرهیز از ترس	۳۷	روح بلند حسینی کجا و فرار در دشت و کوهها! او حاضر نشد در وقتی که از مدینه به سوی مکه حرکت می کرد، شاهراه را بگذارد و از بیراهه برود.
ایثار و گذشت؛ پرهیز از منفعت اندیشی و مصلحت اندیشی	۳۸	چیزی که در این منطق ابن عباس یافت نمی شود، فکر اسلام و منطق ایثار و گذشت است و آنچه در منطق حسین (ع) هرگز دیده نمی شود، منافع و مصالح شخص خودش است.

۱۴۶ ♦ مختصات مدیریت جهادی بر اساس کتاب حماسه حسینی ...

تکلیف‌مداری سازمانی، تکلیف‌مداری اجتماعی	۴۰	عمل آن وقت مقدس است که هدفی بیرون از خودپرستی داشته باشد، فقط به خاطر تکلیف و وظیفه انجام شود، خصوصاً تکالیفی که بشر در برابر نوع و اجتماع دارد.
تعالی طلبی	۴۰	حس تعالی و تقدس، حسی است اصیل در بشر و از صمیم روح بشر سرچشمه می‌گیرد مثل حس حقیقت خواهی.
تکلیف‌مداری و مسئولیت‌پذیری	۴۰	کار برای خدمت به غیر و برای انجام وظیفه و مسئولیت یا برای رضای خدا مقدس است.
مبارزه با شرک	۴۱	قدس‌ترین اعمال بشر، مبارزه با شرک و بت پرستی است.
گذشت و فداکاری	۴۳	اعتراض به اینکه چرا امام حسین فداکاری کرد و تسلیم نشد و حفظ جان نکرد، اعتراض به همه انبیا و اولیاست. اساساً دین برای گذشت و فداکاری است، منطق دین ایثار است: «و یؤثرون».
پرهیز از تفکر حزبی	۴۶	موضوع ولایتعهدی یزید و بیعت گرفتن از مردم و در مقدم همه امام حسین، جامه عمل پوشاندن به تفکر خطرناک ابوسفیانی یعنی به تفکر حزبی بود.
مبارزه با جهالت مردم	۴۷	از علل یا مهم‌ترین علت شهادت امام حسین (ع) یا مهم‌ترین علت گرویدن مردم به امویان، جهالت مردم بود.
مبارزه با ظلم و جهل	۴۷	امام حسین (ع) با یزید مبارزه نمی‌کرد؛ او بالاتر از این بود که هدفش شخص و فرد باشد، هدف او اصولی و کلی بود. در حقیقت، امام حسین با ظلم مبارزه می‌کرد و با جهل

در جدول ۲، نتایج فراگرد کدگذاری باز ارائه شده است.

جدول ۲: نتایج کدگذاری باز؛ مضامین، مقوله‌ها و مفاهیم مدیریت جهادی مبتنی بر سیره امام حسین (ع)

مفاهیم	مقوله‌ها	مضامین	ردیف
تعهد و مسئولیت مشترک مسلمانان برای حفظ جامعه اسلامی	حفظ جامعه اسلامی	حفظ، اصلاح و تقویت جامعه اسلامی	۱
تعهد و مسئولیت مشترک مسلمانان برای اصلاح جامعه اسلامی	اصلاح جامعه اسلامی		
تعهد و مسئولیت مشترک مسلمانان برای تقویت جامعه اسلامی	تقویت جامعه اسلامی		
احیای احکام دین، ضرورت تحصیل قدرت برای امر به معروف و نهی از منکر، رشد جامعه اسلامی، نهضت حسینی مرزی برای امر به معروف و نهی از منکر نمی‌شناسد (بی‌توجهی به ضرر شخصی)	انجام وظیفه اصلاح در امت اسلامی	اشاعه امر به معروف و نهی از منکر	۲

بهنام عبدی و مجید ملکی ♦ ۱۴۷

ردیف	مضامین	مقوله‌ها	مفاهیم
		ضرورت احتمال اثر (اطمینان به نتیجه)	امر به معروف و نهی از منکر برای رسیدن به نتیجه است، امر به معروف و نهی از منکر منطقی، امر به معروف و نهی از منکر به صورت عملی
۳	اخلاص	اخلاص و صدق	تسلیم اراده خدا بودن، فانی فی الله، عدم پذیرش حاکمیت غیر خدا، پاکدل بودن، منتهای میل و شوق و عشق در راه خدا
		اخلاص در عمل	صالح بودن قبل از مصلح شدن (تهذیب نفس)، وفاداری محض، گذشتن از باارزش‌ترین داشته‌ها در راه خدا
۴	تمسک به منطق انقلابی	کسب رضای خدا و اطاعت امر خدا	درک عظمت الهی، ایمان کامل به خدا و پیغمبر و اسلام، عامل به کتاب خدا و قائم به دادگری و حاکم و عامل به دین خدا، کسب رضای خدا از طریق قیام لله و بالقسط، توکل به خداوند، ایمان به حق و قیامت، پیوستن به خالق و بی‌نیازی جستن از مخلوقات، روزی طلبیدن از فضل خداوند، رضایت به مقدرات خداوند متعال، بی‌ارزش دانستن دنیا در برابر عظمت بندگی خدا، بی‌نیازی از غیر خداوند (استغنا)، مبارزه با شرک
		پایبندی به شعار «هیئات منا الذله»	پایبندی به منطق جانبازی و شهادت، انتظار جانبازی و سبقت جستن برای شهادت، شهامت و حقیر شمردن دشمنان و ستمگران، سعادت شمردن مرگ و موجب ملامت دانستن زندگی با ستمگران، تسلیم ناپذیری در مقابل تقاضاهای جابرانه قدرت حاکم زمان، ایستادگی در مقابل حکومت طاغوت، ایستادگی در برابر شیوع فساد، عدم سازش با ستمگر، کرامت نفس و آزادمنشی و عزت نفس، بی‌پرده سخن گفتن، پرهیز از عذر و توجیه برای تسلیم و سلامت بیرون آمدن
		فداکاری، ایثار و گذشت	جهاد با جان و مال در راه خدا، درد عقیده داشتن، درد خیرخواهی داشتن، پایبندی به منطق یک سیاستمدار ورزیده و صالح، مبلغ بودن (معرفی و شناساندن اسلام)، اشاعه اخوت و برادری اسلامی
		بصیرت و واقع‌بینی	استقلال فکری، درک قوی از جریانات پشت پرده، پرهیز از جهالت و ظاهربینی و گول حفظ ظاهر و شعائر خوردن، آینده‌نگری و عاقبت‌اندیشی، فرصت‌شناسی و موقع‌شناسی، بصیرت قوی و نافذ، شناخت ماهیت اسلام
		هدفمندی	استفاده از هر وسیله مشروع برای پیشبرد اهداف اسلامی، آنچه مطلوب است و خدا خواسته، دفاع از دین است نه کشته شدن، شخصی نبودن اغراض، عمل به دانسته‌ها، پرداختن به امور مهم و

ردیف	مضامین	مقوله‌ها	مفاهیم
			سرنوشت‌ساز، تلاش برای نجات بشریت، کمک به تحقق هدف تا آخرین نفس، دقت و ظرافت در انتخاب ابزار انتقال پیام
		حق طلبی و تقویت روح مبارزه	حرکت در جهت حق با وجود جو ناموافق (درخشیدن در ظلمات)
۵	پرهیز از دنیا پرستی	پناه بردن به خدا از حرص و بی‌تابی	توبه و پرهیز از طینت منفعت پرست و مادی؛ پرهیز از منفعت‌اندیشی و نگاه شخصی به امور مختلف
		پرهیز از طمع منصب، پول و لذت	پرهیز از کسب جاه و مقام یا تحصیل ثروت، پرهیز و اصلاح فساد اخلاق رؤسا و رشوه‌خواری آنها و طمع آنها، پرهیز از طرح و نقشه شخصی و تبعیت از هوای نفس
۶	عدالت گستری	برابری	پرهیز و مبارزه با امتیاز نژادی و نظام طبقاتی، پرهیز از هرگونه مرزبندی و تعصب نژادی، مبارزه با امتیازات موهوم اجتماعی
		حراست از بیت‌المال	پرهیز از سوء مصرف بیت‌المال
۷	ظلم ستیزی	پرهیز و مبارزه با ظلم	نجات جهان اسلام و مسلمین از چنگال ظلم، مبارزه با بت پرستی و ظلم و بیدادگری، قیام در برابر ظلم غالب، عدم سکوت در برابر ظلم و فساد، مبارزه آشکار با ظلم، زبانه کشیدن آتش خشم انسان برای مظاهر کفر و ظلم، بی تفاوت نبودن نسبت به ظلم و ستم و گناه
		اصلاح طلبی	پرهیز از بدعت گذاری
۸	جهل ستیزی	مبارزه با جهل	مبارزه با جهل و تعصب و تقلید
		دامن زدن به آتش امتیاز نژادی	مبارزه با جهالت مقدس مآبی حماسه الهی نه نژادی و ملی
۹	تمسک به سیاست علوی	روح الهی و اعمال و اقدامات	منزه بودن از توجه به جنبه فردی و خودخواهی، امیرالمؤمنین (ع) هرگز برای کشته شدن بیرون نمی‌رود و برای شهید شدن فعالیت نمی‌کند، غیرت نسبت به حق و حقیقت، پرهیز از کینه شخصی، مقدس بودن هدف و شخصی نبودن آن، به خاطر انسانیت بودن (فدای امت و مصالح امت)، حق خواهی و حق پرستی، پرهیز از ابزار سیاست قرار دادن دین
		برابری نزدیکان	سختی‌ها را برای نزدیکان خواستن؛ اشاعه برادری و برابری
		وفای به عهد	وفای به عهد، حتی با دشمنان، پرهیز از حيله و نیرنگ در عهد با دیگران

بهنام عبدی و مجید ملکی ♦ ۱۴۹

ردیف	مضامین	مقوله‌ها	مفاهیم
		پرهیز از اجبار، نیرنگ و اغفال	پرهیز از حيله و تزوير، عدم تحميل خود به مردم، پرهیز از دروغ گفتن و دروغ شنیدن، پابندی و اشاعه آزادی و آگاهی
		سیاستی که حاضر نیست هدف را فدای وسیله کند	هدف وسیله را توجیه نمی‌کند، عدم شروع به جنگ، عدم اجبار، عدم استفاده از نقاط ضعف مردم، انتخاب روش مناسب، مقدس بودن و مشروعیت وسیله انتقال پیام
		ویژگی‌های رفتاری	مروت و جوانمردی، صراحت با مردم، سخاوت، اتکاء به کرامت نفس، همدردی با محرومان، ایمان و اخلاق و فضیلت، بزرگواری و گذشت، حاضر به تسلیم نشدن، پرهیز از نفاق، گفتن حقایق اگرچه خوشایند مخاطب نباشد، حفظ تعادل و پرهیز از هیجان بیجا و سخن سبک
۱۰	صبر در مسیر حق	صبر و رضا و تسلیم	صبر و بردباری و قیام به موقع، پناه بردن به خدا از حرص و بی‌تابی، صبر و یاری خواستن از خدا
		طمأنینه نفس	پرهیز از ناز پروردگاری: کم‌طاقتی و لوسی و غرور و سبکسری، با صلابت بودن (ثبات و استقامت)، تقویت روح شکست‌ناپذیر
۱۱	قیام مقدس و جاویدان علیه باطل	قیام به قسط	پرهیز از ترس و عدم سازش با ستمگران و فاسدان، مبارزه با استبداد، استواری و پافشاری بر رای و عقیده، ستایش خداوند متعال در همه حال
		قیام مصلحانه	قیام به اصلاح جامعه، مبارزه با نقاط ضعف مردم، مبارزه با غاصب، حمایت از مظلوم و دفاع از ضعیف، شخصیت‌بخشی به جامعه، پرهیز از منفعت‌اندیشی و مصلحت‌اندیشی، مبارزه با افساد در ارض و فحشا، مبارزه با اسراف و تبذیر، انقلاب آگاهانه، خیرخواهی حتی برای دشمنان
		ارزش و ابدیت و جاودانگی	ترجیح مرگ بر زندگی ننگین، جنگ برای ایمان و عقیده و حریت
۱۲	مدیریت جهادی	اطاعت‌پذیری	التزام عملی به مبانی اسلام، اطاعت محض از اولیاء امر، عشق به رهبر، اجرای دقیق دستور، وحدت فرماندهی و فرمانبرداری زبردستان، اقامه شعائر دینی (نماز و زکات و غیره)
		منطق حق‌پرستی و اصلاح	مبارزه با تحریفات، طالب اقدام، رعایت قوانین الهی، پرهیز از ظلم، تقویت آگاهی و قدرت اجرایی، عمل به تکلیف برابر شرایط و جوب آن (منتج به نتیجه شدن)، زنده نگه داشتن یاد شهدا، خطرپذیری، تعالی طلبی
		تهذیب نفس (خودسازی)	عدالت و تقوا، ایمان کامل به جهان غیب، مظهر نفس مطمئنه، رضا و تسلیم، دریدن پرده نفاق، شجاعت و مروت و کرم و بزرگواری، شخصی نبودن اغراض، روحانیت و معنویت و اخلاق

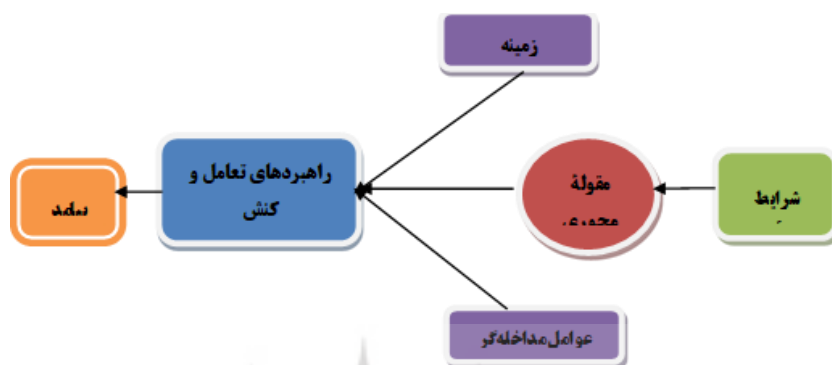
۱۵۰ ♦ مختصات مدیریت جهادی بر اساس کتاب حماسه حسینی ...

مفاهیم	مقوله‌ها	مضامین	ردیف
عالی و انسانیت، تواضع و فروتنی، نرمش در رفتار و تعامل مثبت، عنوان نمودن حقایق و واقعیات برای زیردستان، قوت قلب و شجاعت روحی، تقویت روح مبارزه با حب و بغض توأمان، صبر و تحمل، طمأنینه و عدم هیجان روحی، پرهیز از تحقیر و با کنایه صحبت کردن، با نرمی سخن گفتن، ادب، سخنوری و نطق تأثیرگذار، عدم قضاوت درباره عاقبت افراد، پرهیز از سرکشی و تکبر			
پرهیز از تفکر حزبی، محوریت مکتب و جامعه به جای فردمحوری، توجه به جزئیات امور حتی در سخت ترین شرایط، نهضتی جامع، جهانی بودن و عدم قومیت گرایی، برنامه‌ریزی و اولویت‌بندی، طرح‌ریزی دقیق، عاقبت‌اندیشی و آینده‌نگری، ترجیح منافع جمعی بر فردی، تصمیم‌گیری صحیح در سخت‌ترین مواقع، آگاهی و پیش‌بینی آینده	جامع‌نگری و رویکرد سیستمی		
دقت در انتصابات، تجلیل از زیردستان، پرهیز از انتصاب افراد ضعیف‌الایمان در پست‌های حساس، درک احوال زیردستان، قهرمان دانستن زیردستان، وحدت فرماندهی، بهره‌گیری از تمام فرصت‌ها	مدیریت کارآمد منابع		
برگزیدن یاران مخلص (انتخاب صحیح)، استفاده بهینه از تمام ظرفیتها، زمینه‌سازی جهت فعالیت آیندگان، ترویج روح همدلی و روحیه‌بخشی، تربیت صحیح، تحول‌گرایی، سرمشق و نمونه بودن، حل مشکل زیردستان، هدایتگری و انسان‌سازی، انطباق با احساسات بشر، عدم مخفی‌کاری	مدیریت راهبردی سرمایه‌های انسانی		
تکلیف‌مداری فردی، تکلیف‌مداری اجتماعی، تعاون اجتماعی، همدردی و همبستگی، احساس مسئولیت در مقابل جامعه اسلامی، شوق انجام تکلیف، عامل بودن، در فکر انسانها بودن، برنامه‌ریزی برای مبارزه با طاغوت، انجام امور با پیش‌بینی و به صورت حساب‌شده، هر تکلیفی مشروط به قدرت است، تاکتیک منطقی و حساب، بی‌گدار به آب نزدن	تکلیف‌مداری و مسئولیت‌پذیری		

گام دوم: کدگذاری محوری

هدف این مرحله، برقراری رابطه بین مقولات تولید شده در مرحله کدگذاری باز است. این کار بر اساس یک الگو و سرمشق جامع و کلی، موسوم به مدل پارادایم^۱ انجام می‌شود و به

نظریه پرداز کمک می کند تا نظریه فراگرد اجتماعی مورد مطالعه را راحت تر توسعه دهد. (نمودار ۱)

نمودار ۱: مدل پارادایم (اشتراس و کورین، ۱۹۹۸: ۸۷)

برابر نمودار ۱، بخشهای گوناگون مدل پارادایم عبارتند از:

شرایط علی:^۱ این شرایط باعث ایجاد و توسعه پدیده یا مقوله محوری می شوند.

طبقه محوری:^۲ پدیده یا مقوله محوری عبارت است از ایده (انگاره، تصور) پدیده ای که اساس و محور فراگرد است.

زمینه:^۳ به شرایط خاصی که بر راهبردها تأثیر می گذارند، زمینه گفته می شود. شرایط زمینه ای را مجموعه ای از مفاهیم، مقوله ها یا متغیرهای زمینه ای تشکیل می دهند.

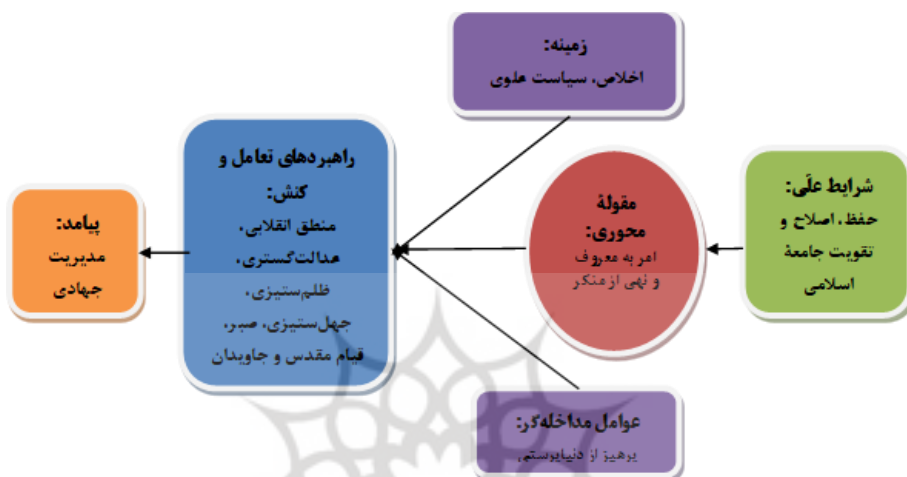
راهبردهای تعامل و کنش:^۴ کنشها و برهم کنشها، بیانگر رفتارها، فعالیتها و مراودات هدفداری اند که در پاسخ به مقوله محوری و تحت تأثیر شرایط مداخله گر اتخاذ می شوند.

عوامل مداخله گر:^۵ شرایط مداخله گر، شرایط عمومی و ساختاری اند که مداخله سایر عوامل را تسهیل یا محدود می کنند.

پیامد: مقوله ای که در رابطه با آن، نظریه ارائه می شود و نتیجه راهبردهای تعامل و کنش است، پیامد خوانده می شود.

1. Causal Conditions
2. Central Category
3. Context
4. Action & Interaction Strategies
5. Intervening Conditions
6. Outcome

نمودار ۲ که حاصل تجزیه و تحلیل مجدد داده‌ها بر اساس مدل پارادیم است، بیانگر نتایج کدگذاری محوری در این تحقیق است. بر این اساس، مقوله «امر به معروف و نهی از منکر» به منزله مقوله محوری در نظر گرفته شد.

نمودار ۲: الگوی مدیریت جهادی مبتنی بر سیره امام حسین (ع)

گام سوم: کدگذاری انتخابی

کدگذاری انتخابی، مرحله اصلی نظریه‌پردازی است که بر اساس نتایج دو مرحله قبلی کدگذاری به تولید نظریه می‌پردازد. نظریه، حاصل شامل ایده‌ها و نمونه‌هایی است که می‌تواند در پژوهش‌های بعدی بررسی شود (کرسول، ۲۰۰۴: ۱۴) و در قالب قضایا مطرح می‌شود.

قضایای نظریه مبنا^۲ پیشنهادی مدیریت جهادی مبتنی بر سیره امام حسین (ع)

قضایای نظریه مبنا، روابط کلی بین طبقه محوری و سایر طبقات را نشان می‌دهند؛ به شکلی که در نهایت به نتیجه و پیامد نهایی منجر خواهند شد. در اینجا شش قضیه مطرح می‌شود. از آنجا که نظریه‌پردازی داده‌بنیاد منجر به تولید روابط مفهومی می‌شود، هر یک از قضایای ذیل، در قالب فرضیه برای پژوهش‌های بعدی قابل بررسی و سنجش است.

1. Creswell
2. Theoretical Propositions

قضیه ۱: حفظ، اصلاح و تقویت جامعه اسلامی به منزله شرایط علی، بر طبقه محوری (امر به معروف و نهی از منکر) تأثیرگذار است.

قضیه ۲: امر به معروف و نهی از منکر به مثابه طبقه محوری، بر راهبردهای تعامل و کنش (مطرح در قضیه ۵) مؤثر است.

قضیه ۳: پرهیز از دنیاپرستی در قالب پناه بردن به خدا از حرص و بی‌تابی و پرهیز از طمع منصب، پول و لذت به منزله عامل مداخله‌گر، بر راهبردهای تعامل و کنش مؤثر است.

قضیه ۴: اخلاص (اخلاص و صدق، اخلاص در عمل) و سیاست علوی (روح الهی اعمال و اقدامات، برابری نزدیکان، وفای به عهد، پرهیز از اجبار، نیرنگ و اغفال، سیاستی که حاضر نیست هدف را فدای وسیله کند و ویژگی‌های رفتاری) به عنوان بستر و زمینه‌ساز، بر راهبردهای تعامل و کنش مؤثر خواهد بود.

قضیه ۵: مدیریت جهادی مبتنی بر سیره امام حسین (ع)، پیامد و نتیجه راهبردهای ذیل است: منطق انقلابی (کسب رضای خدا و اطاعت امر خدا، پایبندی به شعار هیئات منّا اللّٰه، فداکاری، ایثار و گذشت، بصیرت و واقع‌بینی، هدفمندی، حق‌طلبی و تقویت روح مبارزه)؛ عدالت‌گستری (برابری، حراست از بیت‌المال)؛ ظلم‌ستیزی (پرهیز و مبارزه با ظلم، اصلاح‌طلبی)؛ جهل‌ستیزی (مبارزه با جهل، دامن زدن به آتش امتیاز نژادی)؛ صبر (صبر و رضا و تسلیم، طمأنینه نفس)؛ قیام مقدس و جاویدان (قیام به قسط، قیام مصلحانه، ارزش و ابدیت و جاودانگی).

قضیه ۶: مدیریت جهادی مبتنی بر سیره امام حسین (ع)، با مشخصه‌های ذیل مد نظر قرار می‌گیرد: تهذیب نفس (خودسازی)، منطق حق‌پرستی و اصلاح، اطاعت‌پذیری، جامع‌نگری و رویکرد سیستمی، مدیریت کارآمد منابع، مدیریت راهبردی سرمایه‌های انسانی، تکلیف‌مداری و مسئولیت‌پذیری.

د) بحث و نتیجه‌گیری

جمهوری اسلامی ایران که با تلاش بسیار و تقدیم خون هزاران شهید از صدر اسلام تا پیروزی انقلاب اسلامی و پس از آن، در هشت سال دفاع مقدس به ثمر رسیده است و ان‌شاءالله به قیام نهایی حضرت ولی عصر (عج) متصل خواهد شد، نیازمند حفظ و حراست، بهبود مستمر و دستیابی به آرمانهای مقدسی است که در دین مبین اسلام از آنها یاد شده است. این مهم جز با تلاش خستگی‌ناپذیر، دانش‌بنیان و اتکا به نیروی درونی اسلام و کشور محقق نخواهد شد. مدیریت جهادی، یکی از مفاهیمی است که در این راستا می‌تواند نقش

بسیار مهم و قابل توجهی ایفا کند؛ بنابر این، تحقق مدیریت جهادی در جامعه اسلامی بر اساس سیره امام حسین (ع)، نیازمند توجه و حرکت مدیران به منظور تقرب به خداوند سبحان است. در این مسیر ناهموار و سخت، حفظ و اصلاح و تقویت جامعه اسلامی، امر به معروف و نهی از منکر، پرهیز از دنیاپرستی در قالب پناه بردن به خدا از حرص و بی‌تابی و پرهیز از طمع منصب، پول و لذت، اخلاص (اخلاص و صدق، اخلاص در عمل) و سیاست علوی (روح الهی اعمال و اقدامات، برابری نزدیکان، وفای به عهد، پرهیز از اجبار، نیرنگ و اغفال، سیاستی که حاضر نیست هدف را فدای وسیله کند و ویژگی‌های رفتاری) موثر خواهد بود. در نهایت، مدیریت جهادی مبتنی بر سیره امام حسین (ع)، پیامد و نتیجه راهبردهای منطق انقلابی (کسب رضای خدا و اطاعت امر خدا، پایبندی به شعار هیئات منا الذله، فداکاری، ایثار و گذشت، بصیرت و واقع‌بینی، هدفمندی، حق‌طلبی و تقویت روح مبارزه)؛ عدالت‌گستری (برابری، حراست از بیت‌المال)؛ ظلم‌ستیزی (پرهیز و مبارزه با ظلم، اصلاح‌طلبی)؛ جهل‌ستیزی (مبارزه با جهل، دامن زدن به آتش امتیاز نژادی)؛ صبر (صبر و رضا و تسلیم، طمأنینه نفس)؛ قیام مقدس و جاویدان (قیام به قسط، قیام مصلحانه، ارزش و ابدیت و جاودانگی) است؛ مدیریتی که با مشخصه‌های ذیل مد نظر قرار می‌گیرد: تهذیب نفس (خودسازی)، منطق حق‌پرستی و اصلاح، اطاعت‌پذیری، جامع‌نگری و رویکرد سیستمی، مدیریت کارآمد منابع، مدیریت راهبردی سرمایه‌های انسانی، تکلیف‌مداری و مسئولیت‌پذیری.

در بررسی و مقایسه یافته‌های این پژوهش با پژوهش‌های مشابه، مواردی همچون: قناعت، خدمت بی‌منت به مردم، اهمیت دادن به بیت‌المال، نگاه سیستمی، مدیریت راهبردی سرمایه انسانی، دوراندیشی، واقع‌گرایی، عدالت‌محوری، صبر و استقامت و استفاده از نیروهای متعهد و متخصص، به عنوان ابعاد مشترک مدیریت جهادی قابل مشاهده است. نکته قابل توجه در پژوهش حاضر، استناد به مشی و سیره امام حسین (ع) در تبیین مختصات مدیریت جهادی است که در پژوهش‌های در دسترس مشاهده نشده است. ضمن اینکه مواردی همچون: اخلاص، امر به معروف و نهی از منکر، منطق انقلابی، جهل‌ستیزی و تبیین مختصات سیاست علوی در قالب روح الهی اعمال و اقدامات، برابری نزدیکان، وفای به عهد، پرهیز از اجبار و نیرنگ و اغفال، در پژوهش حاضر احصا شده و مورد تأکید قرار گرفته‌اند.

بر اساس یافته‌های پژوهش، پیشنهاد می‌شود نظام حکمرانی و مدیریتی کشور با بهره‌گیری از سیره جهادی امام حسین (ع) در مدیریت، ابعاد و مؤلفه‌های مرتبط را مورد توجه

بهنام عبدی و مجید ملکی ♦ ۱۵۵

قرار داده، بر اساس آن، نقشه راه تحقق مدیریت جهادی را تهیه و استفاده کند. بررسی و سیره پژوهی سایر معصومین (ع) به صورت جداگانه و سازماندهی یافته‌ها در کنار همدیگر در قالب مدلی یکپارچه می‌تواند اقدامی بسیار ارزشمند و اثرگذار در این رابطه باشد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- افجه‌ای، سید محمدسعید؛ بهنام عبدی و ابراهیم حاجی‌پور (۱۳۹۹). **مختصات مدیریت جهادی از منظر قرآن کریم**. تهران: دانشگاه افسری امام علی (ع).
- افتخاری، اصغر؛ محمدعلی زرگرزاده و مهدی شمشیری (۱۳۹۷). «**مؤلفه‌های مدیریت جهادی در بیانات امام خامنه‌ای (مدّ ظلّه العالی)**». *مدیریت نظامی*، سال هجدهم، ش ۲: ۵۳-۸۷.
- القمی، ابن قولویه (۱۳۷۷). **کامل الزیارات**. ترجمه ذهنی تهرانی. تهران: پیام حق.
- ترابی، اویس؛ علیرضا علی‌اکبری رنانی و روح‌الله تولایی (۱۴۰۰). «**الگوی مفهومی سبک مدیریت جهادی شهید بهشتی**». *بصیرت و تربیت اسلامی*، دوره هجدهم، ش ۳۸-۹: ۳۸-۵۹.
- تنهایی، علیرضا؛ هادی رحمانی ساعد و قربان صبوری‌فر (۱۳۹۵). «**عوامل مؤثر در توسعه مدیریت جهادی در ناجای آینده**». *مطالعات راهبردی ناجا*، سال اول، ش ۱۰: ۵۳-۲۵.
- تولایی، روح‌الله و سجاد شکوهیار (۱۳۹۳). «**ارزیابی مؤلفه‌های مدیریت جهادی بر عملکرد سازمانی با رویکرد کارت امتیازی متوازن**». *چشم‌انداز مدیریت دولتی*، ش ۱۵: ۳۷-۱۵.
- دانایی‌فرد، حسن؛ سید مهدی الوانی و عادل آذر (۱۳۸۶). **روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت: رویکردی جامع**. تهران: صفار.
- رنجبر کبوترخانی، مصطفی؛ حامد دهقانان و سعید رحیمی (۱۴۰۰). «**مرور نظام‌مند مطالعات مدیریت جهادی**». *پژوهش‌های مدیریت انتظامی*، دوره شانزدهم، ش ۴: ۱۹۴-۱۵۵.
- عبدی، بهنام (۱۳۹۹). **مختصات مدیریت جهادی از منظر نهج‌البلاغه**. تهران: دانشگاه افسری امام علی (ع).
- عبدی، بهنام و میثم توکلی (۱۳۹۵). «**مفهوم‌پردازی مدیریت جهادی در پرتو آموزه‌های نهج‌البلاغه**». *مطالعات مدیریت انتظامی*، سال یازدهم، ش ۲: ۲۰۵-۱۹۱.
- علی‌شیری، محمد مهدی؛ روح‌الله تولایی و مجتبی ییدی (۱۳۹۵). «**اصول حاکم بر مدیریت جهادی: تحلیلی کیفی از تجربه مدیریت جهادی در کشور**». *چشم‌انداز مدیریت دولتی*، ش ۲۸: ۱۰۹-۸۹.
- مطهری، مرتضی (۱۳۷۲). **حماسه حسینی (دوره ۳ جلدی)**. تهران: صدرا.
- مردانی، مهدی (۱۴۰۱). «**رویکرد الگومدارانه به سیره اهل بیت (ع): پیشینه و پیامد**». *سیره پژوهی اهل بیت (ع)*، دوره هشتم، ش ۱۵: ۵۲-۳۹.
- Bucata, George & Alexandru Marius Rizescu (2016). "Management Style As A Triggering Factor For Organization Effectiveness And Efficiency". *Journal of Defense Resources Management*, Vol. 7, Issue 2(13): 159-164.

- Creswell, JW. (2004). **Research design: Qualitative and quantitative approaches**. California: SAGE publications.
- Kaehler, Boris & Jens Grundei (2019). **HR Governance A Theoretical Introduction**. Original version published by Springer.
- Mironescu, Roxana (2013). "**The Importance Of Management And Leadership In A Changing Business Environment**". *Studies and Scientific Researches. Economics Edition*, No 18: 248-254.
- Strauss, A. & J. Corbin (1998). **Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory**. California: Sage Publications, Inc. second edition.
- Vahedi, Reza & Asghar Asadi (2013). "**Relationship between Management Styles and Performance of the Managers and Staff of Tax Administration Office of Tehran**". *European Online Journal of Natural and Social Sciences*, Vol. 2, No. 3, ISSN 1805-3602.
- Abdi, Behnam (2019). **jihadi management from the perspective of Nahj al-Balagha**. Tehran: Imam Ali Officer University.
- Abdi, Behnam and Maitham Tawakoli (2015). "**The conceptualization of jihadi management in the light of the teachings of Nahj al-Balagha**". *Police Management Studies*, Year 11, No. 2: 205-191.
- Alishiri, Mohammad Mahdi; Ruhollah Tavallai and Mojtaba Bidi (2015). "**The governing principles of jihadi management: a qualitative analysis of the experience of jihadi management in the country**". *Public Administration Perspectives*, Vol. 28: 89-109.
- Afjeei, Seyed Mohammad Saeid; Behnam Abdi & Ebrahim Hajipour (2020). **Configuration of JAHADI Management based on holy Quran**. Tehran: IAMU publications.
- Al Qomi, Ebne Qulie (1998). **Kamelo Ziarat**. Zehni Tehrani. Tehran: Payame Hagh.
- Danaee fard, Hasan; Seyed Mehdi Alvani & Adel Azar (2007). **Qualitative research methodology in Management: A comprehensive approach**. Tehran: Safar publications.
- Eftekhari, Asqar; Mohammad Ali Zargar zadeh & Mehdi Shamshiri (2018). "**The components of JAHADI Management in Imam Khamenei**". *Journal of Military management*, Vol. 18, No. 2: 53-87.
- Mardani, Mehdi (1401). "**An exemplary approach to the life of Ahl al-Bayt (PBUH): background and consequences**". *Biography of Ahl al-Bayt (PBUH)*, 8th period, No. 15: 52-39.
- Motahari, Morteza (1993). **Hosseini's epic** (3-volume series). Tehran: Sadra.
- Ranjbar Kabutarkhani, Mustafa; Hamed Dehghanan and Saeed Rahimi (1400). "**Systematic Review of Jihadi Management Studies**". *Law enforcement management research*, 16th period, No. 4: 155-194.
- Tanhaei, Alireza; Saed Rahmani & Qurban Hadi Saburi far (2016). "**The effective factors on JAHADI Management development in future of NAJA**". *Journal of strategic studies in NAJA*, Vol. 1, No. 10: 25-53.
- Torabi, Oveis; Alireza Ali Akbari & Ruhollah Tavalaei (2021). "**The pattern of JAHADI Management in Shahid Beheshti policy**". *Journal of Islamic Basirat and Tarbiat*, Vol. 18, No. 59: 9-38.

- Tavallai, Ruhollah and Sajjad Shokohyar (2013). "Evaluation of jihadi management components on organizational performance with balanced scorecard approach". Public Administration Perspectives, Vol. 15: 15-37.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی